

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Biennii Peripatetici

Complectens Quæstiones Logicales Una Cum Institutionibus Dialecticis Ad Antiquorum Recentiorumque Mentem Resolutas, Nec Non Juxta Modernam Scholarum Peripateticarum Methodum Elaboratas & Explicatas

Kretz, Marquard

Herbipoli, 1749

Disputatio II. De Propositionibus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-52248](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-52248)

stricto ad non restrictum non benè concluditur affirmativè. Hinc non sequitur: *Homo fortis pugnat; ergo omnis homo pugnat.* Nec valet argumentio à termino sumpto *impropiè* ad eundem *propiè* sumptum. v. g. *Quod ridet est animal visibile; sed prata rident; ergo prata sunt animalia visibilia.* Nec licet argumentari à termino diminuto ad non diminutum. v. g. *Æthiops est albus secundum dentes; ergo Æthiops est albus.*

VI. Vox appellans addita subjecto appellat subjectum. Ut si dicas: CAROLVS PHILIPPVS CLEMENS & IVSTVS, EX FLORENTE GREIFFENCLAVIANO sangVINE, est PRINCEPS HERBIPOLENSIS. Ubi voces appellantes: *Clemens & Iustus* appellant CAROLUM PHILIPPUM. Si verò appellans terminans prædicato addatur, prædicatum quoque appellat. Ut si dicas: *Alexander fuit magnus Bellidux.* ubi *magnus* appellat *Belliducem*, non verò *Alexandrum*: Nam *Magnus Alexander corpore parvus erat.* Ex his sequitur, quod mutata appellatione non fit consecutio legitima. v. g. *Alexander fuit magnus Bellidux; ergo Alexander fuit magnus.*

DISPUTATIO II.

De Propositionibus.

Sicut ideas, sive mentis conceptus per terminos vocales manifestamus; ita ad iudicia explicanda propositionibus utimur. Inde fit, ut iudicium, & propositio promiscuè sæpius sumantur, unumque per alterum intelligatur;

et si

etsi in rigore idem omninò non sint. Nam Judicium *propositionem mentalem* denotat, sive actum intellectûs, qui ideas geminas vel affirmando conjungit, vel negando unam ab altera removet. Per propositionem verò plerumque intelligitur propositio vocalis, sive oratio externa mentis sententiam, judiciumve internum vocibus exprimens. Exprimuntur autem ideæ per terminos, conjunctio verò per verbum, quod propterea copula dicitur. De judicio interno ageretur in sequenti disputatione; hîc de propositione vocali nobis potissimùm sermo est.

ARTICULUS I.

De Propositionis Natura, & Divisione.

478. **D**ico I. Philosophus *lib. I. Priorum. c. I.* Propositionem ita definit: *Est Oratio, quæ aliquid de aliquo affirmat, aut negat.* & *lib. de interpret. cap. 4.* ait: *Est oratio verum, vel falsum significans.* Verùm utraque definitio plerisque non satis exacta videtur; Nam prima fit per membra dividenda; altera verò per accidentia, veritas enim & falsitas propositioni accidunt. Hinc propositionem cum Oviedo accuratiùs definiunt illi, qui dicunt, quòd sit *Oratio unius de alio enuntiativa.* Oratio est genus, per quod cum orationibus aliis, etiam non enuntiativis convenit. Definitur autem Oratio ab Aristotele *lib. de interpret. cap. 4.* sic: *Est vox, quæ significat, cujus pars aliqua sejuncta separatâque ut dictio, non ut affirmatio, aut negatio significat.*

ficat. Definitionis hujus explicationem uberio-
rem vide *in Dialect. Vulgata. Tract. 2. p. 1. cap.*
2. a. 1. Per hæc verba: *Unius de alio enuntia-*
tiva, ab aliis orationibus non enuntiativis, aut
non perfectè enuntiativis differt, quales sunt: *Ho-*
mo albus. Quo vadis? utinam studeres &c. In quali-
bet autem propositione considerantur à Dialec-
ticis quatuor: Nimirum *Materia, Forma, Quan-*
titas, Qualitas. Pro materia quidam assignant
terminos; pro forma autem ipsam terminorum
dispositionem adducunt. Verùm hæc explica-
tio quamvis rejicienda non sit, ad rem tamen
præsentem non facit, ut testatur Semery *Disp.*
2. cap. 4. & ex divisione propositionis mox ad-
ducendâ patebit. Igitur *Materia* propositionis
est ipsum objectum, sive subjectum objectivum,
& prædicatum pariter objectivum, prout in-
ter se habitudinem, & respectum dicunt. *For-*
ma autem huic materiæ correspondens est unio,
sive copula. *Quantitas* est extensio, sive re-
strictio subjecti, ut plura vel pauciora signifi-
cet. *Qualitas* juxta antiquiorem Dialecticorum
sententiam est *Affirmatio*, & *Negatio*; quia
quærenti, *qualis sit propositio?* aptè responde-
tur est affirmativa, vel negativa. P. Senfftle-
ben autem, aliique recentiores tradunt quali-
tatem propositionis esse *veritatem & falsitatem*;
affirmationem verò & negationem esse differen-
tias essentielles; quæ ultima sententia in ratione
magis fundata esse videtur. Verùm utrique
sententiæ satisfieri poterit, si dicatur, quòd
Affirmatio & Negatio sint qualitates essentielles;
cùm

cùm Aristoteles etiam differentias, imò genera, & species subinde qualitates appellet. *Veritas* autem, & *falsitas* sint qualitates accidentales, ùt inferiùs, ubi de veritate agetur, pluribus explicabitur.

479. *Dico 2.* *Propositio ratione materiae* dividitur in *necessariam*, *impossibilem*, & *contingentem*. Has explicatas vide in *Dialect. P. Du Trieu Tract. 1. p. 1. cap. 2. a. 4.* Prætereà adverte, non idem omninò esse propositionem esse necessariam, esse impossibilem, & propositionem esse in materia necessaria, in materia, impossibili. Nam hæc propositio: *Homo non est animal*, est quidem in materia necessaria, cùm connexio hominem inter & animal necessaria sit; & tamen propositio est impossibilis. Hæc verò propositio: *Homo non est lignum*, est quidem necessaria, sed in materia impossibili. Prætereà propositio ratione materiae alia est *Ordinata*, alia *Inordinata*, atia *Identica*, quarum explicationem pariter ex *Tract. 1. p. 1. cap. 2. a. 2.* *Dialecticæ vulgatæ* jam notam suppono. Dividitur *secundò ratione Quantitatis* in *Universalem*, cujus subjecto signum universale præfigitur. In *Particularem*, cujus subjectum particulare signum præfixum habet. In *Indefinitam*, quæ pro subjecto terminum communem habet, nullo notatum signo. Hæc in materia necessaria, & impossibili universali æquivalet; in materia autem contingente æquivalet particulari. E. g. Si dicas: *Homo est animal*, vel *Homo non est lapis*; idem est, ac si diceres: *Omnis*

nis homo est animal, vel Nullus homo est lapis. Hæc autem propositio: *Homo currit*, idem significat, ac *Aliquis homo currit.* In *singularem*, cujus subjectum terminus singularis est. v. g. *Petrus*, vel *hic homo est doctus.* Ratione *Qualitatis essentialis* alia est *Affirmativa*, quæ etiam *Prædicatio* dicitur, in qua copula principalis aliquid affirmat. Alia est *Negativa*, cujus copula principalis præfixam habet particulam negantem NON.

480. *Dico 3.* Propositio *ratione formæ* dividitur in *simplicem* & *compositam.* *Simplex*, sive *categoria* est, quæ uno subjecto, prædicato uno, & unicâ copulâ principali constat; ut hæc: *Paries est albus.* Addidi: *unâ copulâ principali*, quia propositioni simplici officere non videtur, quando subjectum, aut prædicatum copulâ minùs principali implicatur. Hinc hæc propositio: *Paries, qui est albus, disgregat visum*, communiter *simplex* dicitur. *Composita* est, quæ pluribus propositionibus simplicibus constat, adeoque plures copulas principales habet. *Simplex* rursus subdividitur in *Absolutam*, & *Modalem.* *Complexa* verò, sive *composita* in *copulativam*, *disjunctivam*, *conditionalem*, & *causalem*, item in *Exponibilem.* De his, cum speciales difficultates habeant, non nihil distinctiùs, & fusiùs agendum. Itaque

481. *Dico 4.* Propositio *absoluta* est, quæ prædicatum de subjecto præcisè enuntiat, nullum exprimendo modum, quo hoc eidem insit, vel non insit. v. g. *Ignis calefacit.* *Petrus non est lapis.* *Modalis* est, quæ insuper exprimit modum,

modum, quo prædicatum subiecto convenit. v. g. *Ignis necessariò calefacit.* Circa propositiones modales sequentia sunt

Observanda. I. Modus prout hìc sumitur est quadruplex, in quadruplici prædicati cum subiecto connexionione fundatus; Nimirum: *Necessè, Impossibile, Possibile, Possibile non, sive contingens.* Etsi enim modum contingentem Dialectici hìc latiùs sumant pro eo, quod non repugnat esse, ac propterea cum possibili confundant; si tamen hi duo modi strictè sumantur, diversi sunt inter se. Nam *contingens* illud prædicatum dicitur, quod licet de facto infit subiecto, posset tamen abesse: aut dum de facto abesse dicitur, posset tamen adesse. *Possibile* autem dicitur, quod prædicatur præcisè ut potens convenire, aut disconvenire subiecto, ita, ut nihil statuatur, an defacto con- aut disconveniat subiecto, an necessariò, an contingenter conveniat nec ne? Præter hos modos assignantur quatuor *temporanei*, quales sunt: *Semper, Nunquam, Aliquando, Aliquando non.* Et quatuor *locales*, quales sunt: *Ubique, Nullibi, Alicubi, Alicubi non.* Ad hos modos revocantur etiam adverbia plurima: ut si dicam: *Petrus diligenter studet.* II. Quatuor primimodi poni possunt vel *adverbialiter*, & afficiunt copulam; v. g. *Homo necessariò est animal.* Vel *nominaliter*, & sic habent rationem prædicati; v. g. *Hominem esse animal est necesse.* III. In quavis propositione modali duo continentur: Modus scilicet & dictum. *Modus est vox aliqua*
ex

ex modò enumeratis. *Dictum* vocatur illud, quod sub modo affertur. v. g. In hac propositione: *Petrum currere est possibile*. Modus est τὸ *Possibile*; *Dictum* autem est τὸ *Petrum currere*. IV. *Neceſſe*, vel *Neceſſariò* est modus universalis affirmativus. *Impossibile* est modus universalis negativus. *Possibile*, si jungatur dicto affirmativo est modus particularis affirmativus. Si autem dicto negativo jungatur, est particularis negativus, vocaturque *possibile non*, idemque sonat ac *aliquis non*. Hæc omnia sequenti metro expressere summulistæ:

Omne *Neceſſe* valet: valet *Impossibile* nullus:

Possibile quidam: quidam non *Possibile non*.

Ex his modis *Impossibile*, & *possibile non*, non ideò modi negativi dicuntur, quòd propositionem negativam reddant; sed ideò, quòd in oppositione modalium teneant locum illum, quem in oppositione simplicium occupant propositiones negativæ; ùt infra de oppositione propositionem declarabitur. V. An propositio modalis affirmativa, an negativa sit, non desumitur ex affirmatione, aut negatione *Dicti*, nec ex modo affirmativo, aut negativo; sed ex eo colligitur, quòd ipse modus affirmetur aut negetur. Hinc propositio hæc: *Hominem non currere est possibile*, licèt sit de dicto negativo, modumque negativum habeat, affirmativa tamen est. Econtrà hæc propositio: *Hominem latrare non est possibile*, est negativa. *Ratio* horum est; quia præcipuum propositionis modalis munus est, modum vel affirmare, vel negare. VI. Quantitas

titas modalium ex quantitate modi, non autem ex quantitate dicti desumenda est. v. g. Hæc propositio: *Paulum esse animal rugibile est impossibile*, etsi sit de dicto singulari, universalis tamen est. Hæc autem: *Nullum hominem currere est possibile*, particularis est, licet sit de dicto universali. *Ratio est*: Eòquod in modalibus prior ratio modi, quàm dicti habeatur.

482. Propositio *copulativa* est, quæ pluribus constat propositionibus, per particulam: *&*, *copulativè* acceptam connexis, sive hæ eodem, sive diverso prædicato explicitè, vel implicitè constent. v. g. *Et Petrus ambulat, & Paulus ambulat. Et Petrus loquitur, & Paulus scribit. Et Petrus, & Paulus dormit. Dixi: copulativè acceptam.* Nam tò *&* *copulatè*, aut *collectivè* acceptum non facit propositionem propriè compositam. v. g. *Et Asia, & Africa, & America, & Europa sunt quatuor. Disjunctiva* est, quando plures propositiones per particulam: *Vel*, *disjunctivè* sumptam connectuntur. v. g. *Vel Petrus legit, vel Paulus loquitur. Conditionalis* est, quæ pluribus constat propositionibus, per particulam *si* copulatis. v. g. *Si peccator egerit pœnitentiam, peccata illi remittentur.* Prior propositio dicitur *conditio*, sive *antecedens*; posterior *conditionatum*, sive *consequens*. Ad propositiones conditionales plures reducuntur propositionem *causalem*, quæ constat particulâ *Quia*; v. g. *Quia sol lucet, dies est.* Item *Rationalem*, quæ constat particulâ *Ergo*; v. g. *Sol est, ergo dies est.* Item *Quantitativam, Qualificativam,*

Tem-

Temporalem, & Localem; quales sunt: Quantus est Petrus, tantus est Paulus. Qualis est Pater, talis est filius. Quando Petrus orat, Paulus ludit. Ubicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. De propositionibus compositis adverte I. Propositio composita, ut composita est, affirmativa erit, si conjunctio grammaticalis affirmetur: erit autem negativa, si hæc negetur. Ratio est; quia conjunctio grammaticalis in ejusmodi propositionibus est copula principalis, potiorque habetur ratio particulæ utramque propositionem simplicem conjungentis, quàm ipsius propositionis simplicis. Hinc hæc propositio: *Et Petrus non ambulat, & Paulus non ambulat*, habetur affirmativa; negativa autem fiet, si particulam *Non* conjunctioni præponas sic: *Non & Petrus non ambulat, & Paulus non ambulat.* Pariformiter de propositione disjunctiva, conditionali &c. loquere. Dixi ut composita est: Nam si verbalem singularum propositionum simplicium copulam tantum respicias, prima propositio negativa erit, æquivalens huic: *Nec Petrus ambulat, nec Paulus ambulat.* Posterior autem erit affirmativa æquivalens huic: *vel Petrus, vel Paulus ambulat.* II. Quantitas propositionum compositarum desumitur à quantitate simplicium, ex quibus componuntur. Copulativæ tamen quæ tales universales dici possunt, ob particulam *&*; Disjunctivæ verò, particulares, ob particulam *vel*; Causalis autem æquivalenter universalis est: ex supposito enim quòd verum sit dicere: *Quia Petrus*

Petrus currit. Movetur, etiam verum est dicere: Omnis currens movetur.

483. Propositio *Exponibilis* est propositio *explicitè* quidem simplex, *implicitè* autem composita, quia per plures propositiones, ut clarè intelligatur, exponi debet. Propositiones, per quas alia explicatur, dicuntur *Exponentes*; quae explicatur, vocatur *Exposita*. Dantur autem tria exponibilium genera. Alia enim est *Exclusiva*, cujus subjecto, vel prædicato signum excludens præfigitur. v.g. *Tantum, solum &c.* Si ejusmodi signum afficiat subjectum ab omni alio subjecto removet: ut si dicas: *Tantum Deus est amandus super omnia*; idem est, ac si diceres: *Deus est amandus super omnia, & nihil aliud est amandum super omnia.* Si verò prædicatum afficiat; omnia alia prædicata ejusdem rationis à subjecto removet: ut si dicas: *Petrus est tantum Logicus*: Sensus est: *Petrus est Logicus, & nullius alterius scientiæ peritus.* Si autem signum exclusivum ambigüè ponatur, ita, ut nescias, an subjectum, an prædicatum afficiat? ad tollendam æquivocationem mens loquentis exploranda est, vel certè distinctio adhibenda. Talis ambiguitas est v.g. in hac propositione: *Petrus tantum est Logicus.* Alia est *Exceptiva*, in quâ per particulam exceptivam *Præter*, vel æquivalentem, aliquid in termino communi distributo inclusum excipitur. v.g. *Omnes homines præter B. V. Mariam peccarunt in Adam.* Dixi: *Aliquid in termino communi distributo inclusum.* Nam frivole excipitur, quod

in termino communi non continetur: v. g. *Omnes cives, præter canem Titii, intersunt concioni.* Adverte prætereà, quòd particula *Præter* exceptivè sumi debeat; si enim alio in sensu accipiatur, propositio exceptiva non erit; ut si dicas: *Aliquis præter Joannem est in schola:* Cujus propositionis sensus est: *Aliquis cum Joanne est in schola.* Alia denique propositio exponibilis dicitur *Reduplicativa*, estque illa, cujus subjectum particulam reduplicantem continet, quæ denotat terminum reduplicatum vel esse rationem, cur prædicatum subjecto conveniat; vel esse radicem, & causam, unde prædicatum profluit; vel esse conditionem, aut necessarium requisitum ad hoc, ut prædicatum subjecto convenienter tribuatur. Ut si dicas: *Ignis quòd calidus calefacit.* Vel: *Petrus quòd musicus delectat.* Vel: *Ignis quòd approximatus urit.* Quarum propositionum sensus est: *Ignis est calidus, & calefacit, & ratio, cur calefaciat, est calor; Petrus est musicus, & delectat.* &c. Observa, quòd reduplicativæ propositiones affirmativæ sint, aut negativæ, prout affirmata fuerit, aut negata earum reduplicatio; sive dein *Dictum* illarum, vel copula verbalis negetur, aut affirmetur. Hinc hæc propositio: *Homo ut materiã constans non est spiritus,* affirmativa habetur; ista autem negativa: *Petrus non ut Logicus cantat.* Postremò benè notandum: quòd omnis propositio exponibilis affirmativa æquivalet propositioni copulativæ; negativa verò æquivalet disjunctivæ. Hinc hæc propositio: *Solus Deus*

est æternus; sic resolvitur: *Deus est æternus, & nihil à Deo distinctum æternum est.* Hæc autem: *Non solus homo est animal; ita exponitur: Vel homo non est animal, vel etiam aliquid aliud ab homine distinctum est animal.*

ARTICULUS II.

De Veritate, & Falsitate Propositionum.

484. **V**ERITAS variè considerari potest. Alia enim est *Veritas transcendentalis*, quæ etiam *veritas rerum* nuncupatur. Hæc convenit omni enti, estque ejus cognoscibilitas. Alia est *Veritas in significando*, quæ est conformitas signi cum re significata. Alia est *Veritas in præstandis promissis*, quæ rectiùs fidelitas dicitur. Alia est *Veritas in loquendo*, quæ est conformitas loquelæ cum idea interna mentis; hæc meliùs appellatur veracitas. Alia est *Veritas intellectualis*, vel *artificialis*, quæ est conformitas actûs cum regula artis. Alia est *veritas moralis*, quæ est conformitas actûs cum prudenti dictamine, & potiùs est moralis bonitas. Alia denique est *Veritas formalis*, sive *cognitionis*, quæ est conformitas actûs intellectûs cum objecto. *Falsitas* huic opposita dicitur difformitas actûs ab objecto. Veritas hæc ultimo loco posita, & falsitas, de quibus hic quæstio est, iudicio mentali, & interno propriè Conveniunt; quia tamen propositio ad manifestandum iudicium instituta est, veritatem quoque, aut falsitatem participat. Illa est conformitas propositionis cum

cum objecto; Hæc verò est propositionis ab objecto difformitas. Quamvis autem agendum hic tantum foret de veritate, & falsitate propositionis; non tamen absque utilitate fore iudicabam, si, quæcunque de veritate & falsitate in logica dicenda veniunt, huc transferrem; ita tamen, ut plurima principalius de iudicio intelligantur. Discutiam proinde hic *primò*, quid physicè, quid metaphysicè veritas sit, quid falsitas? *Secundò*, An actui sit essentialis? *Tertiò*, an suscipiat magis, & minùs? *Quartò* an actus semel verus transire in falsum possit? *Quintò*, quæ sint regulæ ad dignoscendam veritatem in propositione relucentem?

§. I.

Quid sit Veritas, quid Falsitas?

485. *Dico*. Veritas formalis in concreto, & physicè spectata est ipse actus connotans objectum sic se habens, ut ille enuntiat. Est hæc doctrina conformis menti D. Augustini, qui *lib. de vera religione cap. 36.* ita scribit: *Cui manifestum est falsitatem esse, quâ id putatur esse, quod non est; intelligit eam esse veritatem, quæ ostendit id, quod est.* Idem asserit Aristoteles, qui *in post-prædicamentis*, ita habet: *Ex eo, quod res est, vel non est, propositio vera, vel falsa est.* Ex his advertes, quod Veritas formalis, quæ etiam logica dicitur, sit relatio, & quidem prædicamentalis. *Relatio* est, quia omne conforme alicui conforme est. *Prædicamentalis* autem est,

quia actum denominari verum, actui cuiusque est contingens. *Fundamentum* hujus relationis est actus. *Ratio fundandi* est repræsentatio objecti, sic se habentis. *Terminus* est ipsum objectum, cui actus est conformis. *Forma relativa* est conformitas actûs cum objecto, ut est in se; in hac consistit veritas, si in abstracto, & metaphysicè spectetur. Ex his colliges, de veritate formali haud aliter differendum esse, quàm supra in *art. 5. de Prædicamentis*, locuti sumus de relatione. Quod de veritate hætenus dictum est, hoc ipsum de falsitate cum proportionem statuendum.

486. *Obj.* Terminus sæpè non existit, & tamen propositio vera est; ergo veritas non est relatio prædicamentalis; hæc enim requirit terminum actu existentem. *Prob. Ant.* Plures propositiones de præterito veræ sunt, & tamen earum terminus non existit; ergo. *R. D. Ant.* Et tamen terminus non existit realiter physicè, & pro nunc. *C.* Non existit objectivè & pro tunc. *N.* Nimirùm terminus in propositione de præterito actu existit; in propositione autem de præterito existit pro tempore præterito, pro quo propositio enuntiat. *Inst. 1.* Denominatio veri est denominatio extrinseca; ergo veritas physicè non consistit in actu. *Prob. Ant.* Denominatio veri habetur à forma extrinseca, scilicet à sic se habentia objecti; ergo. *R. N. utrumque Ant.* Nam denominatio veri non est à sic se habentia objecti; sed à conformitate actus cum objecto sic se habente. Hæc autem conformitas

tas posito aliquo extrinseco resultat, & recipitur in ipso actu. *Inst. 2.* Actus iudicii essentialiter repræsentat objectum; ergo non dicit prædicamentalem duntaxat relationem ad objectum. *R. D. Ant.* Essentialiter repræsentat objectum repræsentationis, & simpliciter. *C.* Objectum verificationis, & ut est in se. *N. Inst. 3.* Si filius non existat actu, & physicè, etiam non existit relatio paternitatis; ergo nec existit relatio veritatis, si objectum non existat actu. *R. N. Conf. Disp. est.* Quia relatio paternitatis est relatio physica & realis, qua Pater refertur ad filium à se genitum, sic autem referri non potest, nisi filius existat. Econtra relatio veritatis est relatio intentionalis, & conformitatis cum objecto, quæ haberi potest, etsi terminus, sive objectum actu physicè non existat. Nam actum esse conformem objecto, nihil aliud est, quam actum repræsentare objectum sicuti est, quod fieri nihil implicat, etsi objectum actu physicè non detur; alioquin nulla daretur veritas de præterito, vel futuro. *Inst. 4.* Dum dico: *Chimæra implicat*, actus est verus, & tamen objectum ejus nequidem objectivè existit; ergo. *R. D. Ant.* Objectum non existit, objectivè, ut aliquid reale *C.* ut aliquid per fictionem apprehensum, & repræsentatum. *N. Inst. 5.* Objectum est sæpè divinum, & corporeum, actus verus autem est humanus, & spiritualis; ergo non requiritur, ut actus verus sit conformis objecto. *R. D. Conf.* Ut sit conformis objecto physicè, & in essendo *C.* ut sit conformis intentionaliter, & in repræsentando.

tando. N. Sicut necesse non est, ut actus repræsentans *animal*, quoad suam entitatem sit animal; ita nec requiritur, ut actus repræsentans infinitum, aut divinum, sit entitativè infinitus, & divinus; quandoquidem veritas formalis non est conformitas physica, sed intentionalis, sive in repræsentando.

§. II.

An Veritas sit actui essentialis?

487. *Nota.* Quæstio hæc non est de veritate radicali, quæ est perfectio actûs, vi cujus ipse exigit esse verus, vel ratione principii indefectibilis, ut fit in actibus supernaturalibus & divinis; vel ratione objecti immutabilis, ut fit in his actibus: *Deus existit. Homo est animal rationale &c.* sed *status quæstionis est de actibus iis, qui sunt à principio ad verum, & falsum indifferente, & præcipuè circa objectum contingens, ac mutabile; an scilicet his veritas formalis, & actualis ita intrinseca, & essentialis sit, ut propter exigentiam suam intrinsecam falsi esse non potuerint?*

488. *Dico.* Veritas actui non est essentialis. *Ratio est:* Quia veritas actui secundum se sumpto adesse potest, vel abesse, salvâ ejus essentiâ. Nam hic actus: *Sultanus dormit*, ex supposito verus, potuisset elici tunc, quando *Sultanus non dormiebat*, quo casu fuisset falsus. Ergo. Hæc conclusio de veritate formali non tantum tenet in iis actibus, qui objectum contingens habent,
&

& mutabile; sed etiam in iis, ubi objectum immutabile est, & necessarium. Nam immutabilitas hæc respectu actûs præcisè se habet per accidens; quandoquidem actus nec ex ratione generica cognitionis, nec ex ratione repræsentationis exigit objectum sic se habens, sicut ipse enuntiat; alias à nullo actu veritas separabilis foret. Quod de veritate hîc conclusum est, id ipsum cum proportione falsitati facilè applicabis.

489. *Obj.* Veritas est relatio transcendentalis actûs ad objectum, quia implicat veritatem esse sine objecto; ergo veritas est actui essentialis. *R. D. Ant.* Veritas est relatio transcendentalis ad objectum repræsentationis. *C.* Ad objectum verificationis. *N.* Nimirum omnis actus iudicii debet habere aliquod objectum; quia essentialiter affirmat aliquid, vel negat; sed objectum non necessariò ita se habet, ut actus enuntiat. *Inst. 1.* Objectum verificationis est illud, quod actus affirmat, vel negat; sed actus ad ejusmodi objectum dicit relationem transcendentalem; ergo. *R. N. maj.* Nam objectum verificationis est illud, quod ita se habet, ut actus enuntiat. *Inst. 2.* Actus est essentialiter conformis objecto verificationis; ergo. *Prob. Ant.* Non est essentialiter difformis; ergo. *R. N. Conf.* Actus per essentialitatem suam nec est conformis, nec difformis objecto sic se habenti; sed præscindit ab utroque: sicut homo per essentialitatem suam nec est barbatus, nec imberbis. *Inst. 3.* Veritas physicè spectata est ipsa entitas actûs;

actûs;

actûs; ergo. *R. D. Ant.* Est entitas actûs absolute sumpta. *N.* Respectivè sumpta. *C.* Forma relativa etsi intrinseca sit subjecto, illi tamen essentialis non est. *Inst. 4.* Album est essentialiter album; ergo etiam verum est essentialiter verum. *R. D. Ant.* Album ut album. *C.* Album materialiter tale, & quod est album. *N.* Eodem modo actus verus, ut verus est essentialiter verus; sed præsens quæstio est tantum de actu vero secundum se, & qui verus est. *Inst. 5.* Quilibet actus iudicii est essentialiter affirmativus; ergo etiam essentialiter verus, vel falsus erit. *R. N. Cons. Disp. est,* quia affirmatio, vel negatio est ipsa tendentia actûs, quæ est purè ab intrinseco, & ipsi essentialis. Econtrà denominatio veritatis, vel falsitatis formalis non est ipsa tendentia actûs ab intrinseco proveniens, & manens sive objectum ita se habeat, sive non; sed est denominatio dependens ab extrinseco, sive ab objecto sic se habente; quod autem objectum ita se habeat, est actui secundum se per accidens. *Inst. 6.* Sicut affirmatio, & negatio est ipse actus; ita etiam veritas, vel falsitas est ipse actus; ergo. *R. N. τὸ sicut.* Nam affirmatio, & negatio sunt ipse actus absolute sumptus; Veritas autem, vel falsitas est actus respectivè tantum sumptus. *Inst. 7.* Iudicium æquè dividitur in verum & falsum, ac dividitur in affirmativum, & negativum; ergo. *R. N. Ant.* Nam divisio prima est divisio subjecti in accidentia, sicut dum divido hominem in album, & nigrum. Posterior autem divisio est divi-

divisio generis in species. Ex his advertes actum verum, & falsum non differre specie essentiali, sed accidentali. *Inst.* 8. Actus habentes diversa objecta differunt specie essentiali; sed actus verus, & falsus diversa habent objecta; ergo differunt specie essentiali; cum actus ab objectis specificentur. *R. D. Maj.* Habentes diversa objecta representationis, h. e. quorum unus aliquid aliud affirmat, vel negat, quam alter *C.* diversa objecta verificationis, h. e. quorum unus affirmat rem, uti est, & alter eandem rem aliter affirmat, ac est. *N.* Hi actus v. g. *Petrus est homo, Paulus est planta* differunt specie essentiali, non ideò, quia primus est verus, alter verò falsus; sed ideò quia circa diversa objecta versantur. *Inst.* 9. Omnis actus necessariò vel est verus, vel falsus; ergo. *R. D. Ant.* Extrinsicam exigentiam actus. *N.* Ob extrinsicam necessitatem contradictoriorum, vel ratione objecti, quod necessariò ita se habet, vel non ita se habet. *C. Inst.* 10. Bonitas, vel malitia est essentialis actui; ergo & veritas, vel falsitas. *R. D. Ant.* Bonitas *radicalis*, quæ desumitur ab objecto essentialiter bono, vel à principio supernaturali &c. *C.* Bonitas *formalis*, quæ est conformitas actus cum dictamine rationis. *N.* Nam idem actus jam conformis dictamini, in aliis circumstantiis potest esse difformis; igitur hæc bonitas illi essentialis non est.

§. III.

An unus actus possit esse verior, vel falsior altero?

490. *Nota.* Non quæritur: An unus actus possit verior esse *radicaliter*; certum enim est, actus Dei, & actus supernaturales fidei, ratione principii, vel etiam ratione objecti veriores esse actibus humanis, quorum principium fallibile est, vel objectum contingens. Nec quæritur: an actus verior esse possit altero, aut falsior *extensivè*; nulli enim dubium est, quòd actus dicens, viginti currunt, ex supposito, quòd 30. currant, propiùs accedat ad verum, quàm actus dicens, decem currunt. *Status proinde quæstionis est:* An veritas, vel falsitas *formaliter*, & *intensivè* suscipiat magis, & minùs? sive, an unus actus *intensivè*, & *formaliter* verior, aut falsior esse possit altero?

491. *Dico.* Nec veritas, nec falsitas suscipit magis, & minùs. *Ratio primæ partis est:* Quia veritas formalis est adæquata, & omnimoda conformitas actûs cum objecto sic se habente; nam actus ut verus sit, eodem prorsus modo repræsentare debet objectum, quo illud se habet; sed adæquata & omnimoda conformitas cum objecto sic se habente non suscipit magis, & minùs; aliàs esset adæquata conformitas, & non esset; ergo. *Ratio secundæ partis est:* Quia falsitas consistit in difformitate actûs cum objecto, ut est in se, sive in carentia omnimodæ conformitatis cum objecto, ut est in

in se; sed carentia omnimodæ conformitatis non suscipit magis, & minùs: Nam, ex supposito, quòd *decem currentibus* actus unus asserat: *novem tantùm currunt*; alter verò dicat: *quinque tantùm currunt*; uterque falsus est, non ideò præcisè, quia unus affirmat cursum novem hominum, & alter cursum hominum quinque; sed ideò, quia uterque actus numerum denarium à cursu excludit, id quod uterque æqualiter præstat; igitur tota diversitas inter ejusmodi actus materialis tantùm est, & extensiva, quatenùs prior ad plura se objecta extendit, posterior ad pauciora.

492. *Obj. 1. contra 1am partem.* Omnis qualitas suscipit magis & minùs; sed veritas est qualitas; ergo. *R. 1.* Majorem falsam esse, constat ex n. 403. *R. 2. D. maj.* Omnis qualitas physica, quæ est per gradus augibilis. *C.* Etiam qualitas metaphysica, & resultans in actu, ex sic se habentia objecti, qualis est veritas. *N.* *Inst. 1.* Unus actus potest esse melior, certior, & evidentior altero; ergo etiam verior. *R. N.* *Cons. Disp. est:* Quia *bonitas* non tantùm desumitur à conformitate cum regula morum, sed etiam dependet à circumstantiis, à fervore operantis, ab intentione &c. quæ crescere possunt. *Certitudo* autem non est necessariò omnimoda adhæsiò ad objectum, sed ob motiva, & rationes jam plures jam pauciores, jam graviores, jam minùs graves incrementum suscipit. *Evidentia* denique non est necessariò summa claritas; sed sicut objectum jam clariùs, jam minùs clarè

clarè proponi intellectui potest ; ita etiam evidentia jam clarior , jam minùs clara esse potest. *E*contra veritas est omnimoda conformitas actus cum objecto sic se habente ; quæ certè magis & minùs non suscipit , aliàs non erit omnimoda. *I*nst. 2. Potest unus actus esse perfectior altero ; ergo & verior. *R. D. Ant.* In iis , quæ admittunt incrementum C. quæ incrementum non admittunt. N. *I*nst. 3. Hi actus : *Deus est : Christus est verè realiter præsens in Eucharistia ;* sunt veriores , quàm hi : *Petrus existit : Turca à Persis victus est &c.* ergo. *R. D. Ant.* Sunt veriores *radicaliter* ratione principii , verò objecti C. *Formaliter* N. Eodem modo actus quo Deus dicit : *Petrus pervenit ad cælum.* verior est *radicaliter* , quàm actus , quo id ipsum sempronius v. g. affirmat , non autem *formaliter*. *I*nst. 4. Actus dicens : *Canis est animal latrabile.* verior est , quàm actus dicens : *Canis est animal.* ergo. *R. D. Ant.* Verior est *intensivè* & *formaliter*. N. Verior est *extensivè* , quia plures formalitates objecti exprimit. C. *I*nst. 5. Præmissæ sunt veriores , quàm conclusio ; quia hæc vera est propter præmissas ; *Propter quod autem unumquodque tale , illud magis tale ;* ergo. *R. D. Ant.* Sunt veriores *causaliter* C. *formaliter*. N. Eodem modo explicandum est allatum axioma. Alii dicunt , illud intelligendum duntaxat esse de causa finali , quia finis magis diligitur , quàm media , quæ ad finem assequendum adhibentur , & propter eum diliguntur. *I*nst. 6. Actus verus est imago , & similitudo ob-

objecti, sed una imago potest objecto esse conformior; ergo. *R. D. Maj.* Est imago, & similitudo adæquata, & omnimoda C. inadæquata, & aliqualis. N. *Inst. 7.* Falsitas, & veritas sunt contraria; sed hæc suscipiunt magis & minus; ergo. *R. D. Maj.* Sunt contraria physica, quæ fiunt per additionem gradûs ad gradum N. sunt contraria logica. C.

493. *Obj. 2. contra 2dam partem.* Unum mendacium est majus altero; ergo & unus actus falsior altero. *R. D. Ant.* Est majus altero philosophicè N. moraliter, & Theologicè ratione culpæ, vel damni, vel aliarum circumstantiarum, à quibus in moralibus etiam desumitur malitia actûs. C. Ad hæc mentiri, & falsum dicere non est omninò idem; mendacium enim est locutio contra mentem; Actus verò dicitur falsus, si enuntiet aliter, ac objectum est in se. *Inst. 1.* Una propositio falsa esse potest ex pluribus capitibus, quàm altera; ergo erit falsior. *R.* Sequitur tantùm, quod esset falsior *extensivè*, vel *radicaliter*; non autem *intensivè*, & *formaliter*. *Inst. 2.* Falsitas est inæqualitas; sed inæqualitas suscipit magis & minus; ergo & veritas. *R. 1. N. Maj.* Inæqualitas enim convenit quantitati; sed falsitas non est quantitas, sed qualitas propositionis. *R. 2.* Etiam minor falsa est; licet enim inæqualitas *extensivè* magis & minus suscipiat, non tamen *intensivè*. Ut dictum est n. 400.

§. IV.

An actus de vero in falsum transire possit?

494. *Nota.* Verbum, sive copula in propositione essentialiter significat tempus. Ex hoc confectaneum est, quod mutatis temporis differentiis, mutetur quoque ipse actus, specie saltem inadæquatâ. Est autem in hac thesi duplex tempus distinguendum: Aliud dicitur *Tempus subjecti*, estque illud, quo propositio profertur. Aliud *Tempus objecti* appellatur, estque illud, quod verbum propositionis repræsentat tanquam objectum. Repræsentatur prætereâ tempus duplici modo; nempe *determinatè*, vel *indeterminatè*. *Determinatè* repræsentatur, quando copula unum, aut plura instantia determinata significat. v. g. *Petrus instanti A. vigilat*, vel *Petrus Instanti A. & B. vigilat*. *Indeterminatè* repræsentatur, quando copula nullum certum instans denotat. v. g. *Petrus aliquo instanti legit*. His positus *status questionis est*. An actus in materia contingente, qualis est v. g. hic: *Petrus studet*, semel verus, in falsum mutari possit, & vicissim?

495. *Dico.* Actus semel verus nequit transire in falsum. Ita Oviedo, Arriaga, Suarez, Lusit. *Ratio est* 1. Quia actus iudicii continuari per plura instantia non potest; Cùm enim actus iudicii, ut infra tradetur, in indivisibili annutu, vel abnutu consistat, instantaneus est. *Si dicas*, admittendum hoc esse, ut quæstioni sit locus. Respondeo, tanti quæstionem hanc facien-

faciendam non esse, ut in ejus gratiam falsum suppositum admittatur. Verum permissio etiam falso hoc supposito, cum authoribus supra citatis aliisque recentioribus bene multis assero, actum semel verum in falsum transire non posse, idque hoc argumento evinco: Sit hæc propositio: *Petrus scribit*. Vel ergo sensus hujus propositionis est iste: *Petrus aliquo tempore scribit*, & tunc semel vera, semper erit vera, modo unico instanti scribat, quodcumque illud sit; sicut hæc propositio: *Aliquod animal est in foro*, semper vera est, modo unicum animal sit in foro, quodcumque illud sit. Vel sensus præfatae propositionis est. *Petrus per duo instantia collectivè sumpta scribit*; & sic semper erit falsa, modo unico instanti non scribat, quia propositio non enuntiat, ut objectum est in se. Vel sensus dictæ propositionis est hic: *Petrus nunc scribit*, & sic præsens instans significat, adeoque pro secundo instanti non erit propositio eadem; quia non amplius habet idem objectum repræsentationis. Vel si contendas esse propositionem eandem, tunc certè in secundo etiam instanti pro primo significabit; adeoque si pro primo fuerit vera, manebit vera, sive pro secundo instanti Petrus scribat, sive non. Accedit Authoritas D. Augustini, qui in *Psal.* 108. inquit: *veritas immortalis est, veritas incommutabilis*. Et S. Anselmus in *Monologio* c. 17. hæc habet: *cogitet, qui potest, quando incepit, aut quando non fuit hoc verum, scilicet; quia futurum erat aliquid, aut quando desinet, & non erit hoc verum, scilicet, quia præteritum erit aliquid.* Gg 2 496.

496. *Obj.* Veritas, & falsitas est actui accidentalis, ergo potest ab eo abesse tum veritas, tum falsitas. *R. D. Conf.* Potest ab eo abesse veritas absolutè, & antecedenter. C. Potest abesse consequenter, & ex hypothesi, quòd ei semel veritas inest. N. Nimirum veritas consequenter est accidens inseparabile, sicut esse visum, esse cognitum. *Inst. 1.* Aristoteles, & D. Thomas sunt contrarii huic sententiæ. *R.* Loquuntur de propositione vocali, vel scripta, non autem de mentali, de quâ hic agitur. Si verò contendas, eos de propositione mentali fuisse locutos; tunc (verba sunt P. Jacobi Channeville) veritati non consentiunt. Si postules disparitatem, cur propositio vocalis, aut scripta de vera in falsam transire possit, non autem mentalis? laudatus modò author assignat hanc: Eòquod mentalis determinetur ad tempus, illudque adsignificet; vocalis verò, vel scripta indifferens sit ad omne tempus; adeoque hæc propositio: *Petrus scribit*, in primo instanti, Petro scribente, erit vera, in secundo autem, Petro non scribente erit falsa. *Inst. 2.* Tempus in dicta propositione: *Petrus scribit* sumitur præcisivè; ergo poterit adhuc ex vera in falsam transire. *R.* Permisso antecedente N. *Conf.* Quia ad verificationem propositionis præcisivè enuntiantis sufficit, si vel unicum individuum sub termino præcisivo contentum sic se habeat; ad ejus falsificationem autem requiritur, ut nullum sic se habeat; nam propositio præcisiva in materia contingenti æquivaleret dis-

juncti-

junctivæ. Inde sequitur, quòd hæc propositio: *Petrus scribit*, modò in aliquo instanti scribat, semper vera sit, & si in nullo instanti scribat, semper sit falsa.

497. *Reflexio* I. Objectum hujus actûs: *Petrus scribit*, non tantùm est scriptio Petri, sed etiam tempus per verbum importatum. II. Idem actus nequit simul verus esse & falsus, respectu ejusdem objecti. Quia aliàs objectum verificativum simul esset, & non esset, quod implicat. III. Nec dantur actus nec veri, nec falsi; quia objectum verificativum necessariò vel est, vel non est, & nequit nec esse, nec non esse. IV. Propositiones, quas insolubiles vocant, impossibiles sunt, & implicatoriae, nisi in sensu accommodo accipiantur. E. G. *Fiam Philosophus, si Plato verum dixerit*; dicat deinde Plato: *Non fies Philosophus*. Hæc propositio erit implicatoria, nisi prima: *Fiam Philosophus, si Plato verum dixerit*, intelligatur cum exceptione sic: *Excepto eo, si præcipiat, ut non fiam philosophus*.

§. V.

Quenam sint Regulæ ad dignoscendam veritatem, & falsitatem propositionis?

498. Dico. *Regula Prima* generalis, & ab objecto desumpta est hæc: Ad veritatem propositionis qualiscunque requiritur, ut omnia dentur eo modo, ac tempore, ut propositio enuntiat. Ad falsitatem sufficit, si vel una pars non ita se habeat. Sic falsa est hæc: *Petrus di-*

ligenter studet, si vel sola diligentia desit. *Ratio est:*
Quia bonum ex integra causa, malum ex quo-
libet defectu.

499. *Secunda est:* Affirmativa propositio in materia necessaria semper vera est; quia identitatem prædicati cum subjecto, quæ necessario datur, affirmat. Econtrà propositio negativa in ejusmodi materia semper falsa est, ob rationem contrariam. In Materia autem impossibili propositio affirmativa semper falsa; negativa verò semper vera est; quia hæc identitatem prædicati cum subjecto negat, quæ in materia impossibili nunquam datur; illa verò eam affirmat. Denique in materia contingenti propositio affirmativa vera, aut falsa esse potest, quia identitas prædicati cum subjecto, quæ est contingens, affirmari potest, tunc quando non datur, vel quando datur, ac vicissim negari. Idem intellige de propositione negativa in materia contingenti.

500. *Tertia est:* Propositio in materia necessaria asserit realem subjecti cum prædicato identitatem, & ex conditione duntaxat subjecti existentiam. E. G. Sensus propositionis: *Homo est animal rationale*, est hic: *Quandocunque existit homo, est identificatus cum animali rationali*; Hinc propositio hæc vera foret, etsi nullus existeret homo. Idem dicendum est de propositione negativa in materia impossibili. *Si dicas:* Hæc propositio, *Deus est justus*; est in materia necessaria, & tamen affirmat existentiam subjecti; ergo hæc regula non tenet. R. D. *Conf.* Hæc regula non tenet in iis propositionibus, in
qui-

quibus subiectum est indifferens ad existendum N. in quibus subiectum indifferens ad existendum non est. C. Allegata regula de iis tantum subiectis procedit, quæ existere possunt, vel non existere. Ex his colliges, quòd posita in objectione propositio non ideò subiecti existentiam affirmet, quòd sit necessaria, sed quòd subiectum necessariò existat.

501. *Quarta est*: Affirmativa propositio *de secundo adjacente*, ut vera sit, requirit existentiam subiecti; si autem sit negativa, requirit ejus non existentiam. *Ratio est*: Quia existentia subiecti per affirmativam expressè affirmatur, per negativam verò negatur. Quodsi autem propositio sit affirmativa *de tertio adjacente*, & in materia contingenti, plerumque requiritur existentia subiecti, & prædicati pro eodem tempore per copulam importato, & identitas eorundem inter se secundum id, quod important in recto. *Ratio est*: Quia ejusmodi propositiones præfata omnia affirmant. E. G. Hæc propositio: *Petrus est Logicus*; sic resolvenda est: *Petrus existit, & aliquis Logicus existit, & Petrus est identificatus cum aliquo Logico*. Hæc & similes propositiones vel ex unius capitis defectu falsificari possunt; vel enim non existit subiectum, & dicuntur propositiones *de subiecto non supponente*; vel non existit prædicatum, & vocantur propositiones *de prædicato non supponente*; vel denique sunt defectuosæ ex defectu identitatis prædicatum inter & subiectum, quam tamen propositio affirmativa asserit. Hæc tamen

nolim intelligas de propositione universali affirmativâ; nam hæc in materiâ contingenti non affirmat existentiam subjecti secundum omnem suam latitudinem sumpti. e. g. Hæc propositio: *Omnis Philosophus studet*; non habet hunc sensum: *Omnis Philosophus possibilis defacto existit, & studet.* Hæc enim resolutio necessariò falsa foret, cum omnes Philosophi possibiles, utpote infiniti, nunquam dari possint. Igitur sic resolventa est ultima propositio: *Existit saltem unus, aut alter Philosophus, & ille, vel hi omnes, de facto existentes, student.* Quodsi nullus existeret Philosophus, propositio foret *de subjecto non supponente*, & esset falsa, quia supponeret aliquem statum subjecti, quem illud non habet. Dixi suprâ: *plerumque requiritur existentia subjecti.* Nam aliud accidit in propositionibus de prædicato intentionali, v. g. *Abraham est cognitus.* Item in propositione de copula distracta, vel ampliata, v. g. *Cicero est oratorum Princeps.* Item in propositionibus, in quibus negativum est prædicatum, vel præteritum, vel futurum, v. g. *Domus est destructa. Anti-Christus est nasciturus. Quadrans præterit.* Patet in his non requiri subjecti existentiam saltem realem, & physicam.

502. *Quinta est:* Propositio negativa in materia contingente *de 3tio adjacente* vera esse potest ob defectum existentiae unius, aut utriusque ex rectis, vel si inter prædicatum & subjectum non sit identitas. Sic hæc propositio: *Anti-Christus non est crudelis*, vera est præcisè ideò, quia non datur existentia subjecti; cujus
ratio

ratio est, quia disjunctivè resolvenda est sic:
Vel Anti-Christus non existit, vel non existit cru-
delitas, vel Anti-Christus non est subjectum cru-
delitatis. Ut autem propositio disjunctiva vera
 sit, sufficit, si vel unicum membrum ita se ha-
 beat, ut enuntiat propositio. Adde, quod,
 si data propositio negativa falsa esset, ejus con-
 tradictoria, quæ hæc est: *Anti-Christus est cru-*
delis, foret vera; quod tamen dici nequit, cum
 sit de subjecto non supponente.

503. *Sexta est:* Propositio copulativa, ut ve-
 ra sit, omnes propositiones simplices, ex qui-
 bus componitur, veræ sint necesse est. Hinc
 propositio hæc: *Et Petrus, & Paulus, & reli-*
qui Philosophi student, falsa est, si vel solus Pe-
 trus Philosophus non studeat. *Ratio est,* quia
 ejusmodi propositio singularum propositionum
 simplicium objecta ita se habere implicite asserit.
 Adde, quod, si præcedens propositio vel uni-
 co Philosopho non studente vera esset; simul
 vera esse posset ejus contradictoria, quæ est
 hæc: *Vel Petrus, vel Paulus, vel alius Philoso-*
phus non studet.

504. *Septima est:* Propositio disjunctiva ut
 vera sit, sufficit, si una propositio in ea conten-
 ta sit vera. Sic vera est hæc: *Vel Petrus legit,*
vel Paulus legit, si solus Petrus legat; nec ob-
 est ejus veritati, si uterque legat, nisi particu-
 lam *vel* exclusivè accipias, ita, ut involvat *tò*
Tantum, tunc enim utroque scribente falsa erit.

505. *Octava est:* Propositio conditionalis
 affirmativa vera est, si inter conditionem, &

conditionatum detur connexio, posito, quòd hæc existant, nec requiritur actualis eorum existentia. Sic vera est hæc propositio: Matth. II. *Si in Tyro, & Sydone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere penitentiam egissent.* Adverte, hanc regulam intelligendam esse de conditionalibus propriè talibus: Nam conditionales disparatæ veræ sunt, si conditionatum positâ conditione existat, licet nulla detur inter conditionem & conditionatum connexio, aut dependentia. v.g. *Si Turca dormiet, pluet.*

506. *Nona est:* Ad veritatem causalis requiritur utriusque simplicis propositionis veritas, & insuper, ut una sit causa alterius, aut inter utriusque objectum infallibilis sit connexio. Ad ejus falsitatem autem sufficit, si vel unum horum deficiat. *Ratio est:* Quia causalis affirmativa hæc omnia affirmat, estque æquivalenter copulativa.

507. *Decima est:* Ad veritatem modalis non sufficit, ut prædicatum, quod affirmatur, subjecto insit, vel ut illud, quod negatur, à subjecto absit; sed insuper necessarium est, ut eodem modo insit, aut absit, quo inesse, aut abesse affirmatur vel negatur. Hinc propositio hæc: *Petrum currere est necesse*, etiam Petro currente falsa est, quia, licet dictum verum sit, modus tamen fallit. Toletus hic benè advertit, propositionem modalem veram ita esse veram, ut falsa esse non valeat; & falsam, ita esse falsam, ut non possit esse vera: Eoquòd objectum principa-

cipale modalis sit ipse modus, qui si dicto semel conveniat, non potest ei non convenire, nec potest non repugnare illi, si semel repugnet: igitur nulla modalis, quàm talis, in materia contingenti esse valet.

508. *Undecima est.* Ad veritatem exponibilium requiritur veritas exponentium. Hoc ut meliùs intelligas, adverte. 1. Quòd propositio *Exclusiva*, si affirmativa sit quoad signum, æquivalet copulativæ; hinc juxta copulativarum regulas supra positas dirigi debent. Si verò sit negativa quoad signum, æquivalet disjunctivæ, ejusque regulas sequitur. 2. Etiam propositio *exceptiva*, quoad veritatem sequitur regulas copulativarum, disjunctivarum, sicut exclusiva; Nam eodem ferè modo, ac Exclusiva, exponitur. 3. Ut *Reduplicativa* affirmativa vera sit, necesse est, ut terminus reduplicatus subjecto conveniat, ut prædicatum etiam sine reduplicatione de subjecto verificetur; aliàs negabitur propositionis suppositum: & denique ut terminus reduplicatus aliquo modo ratio sit, cur subjecto prædicatum conveniat. *Ratio est:* Quia hæc omnia ita se habere propositio reduplicativa affirmans enuntiat, exponiturque *copulativè*. Vid. n. 483. Si autem negativa sit, exponitur *disjunctivè*. Hinc veritas vel falsitas Reduplicativæ propositionis ex regulis copulativarum, vel disjunctivarum dignoscenda est.

ARTICULUS III.

De Oppositione Propositionum.

§. I.

Quid, & quotuplex sit propositionum oppositio?

309. **D**ico 1. Propositionum oppositio à modernis summulistis passim ita describitur: *Est duarum propositionum, idem subjectum, & prædicatum habentium, diversitas, vel in qualitate, vel in quantitate, vel in utraque simul.* Ex his advertes ad oppositionem requiri, 1. Propositiones duas; cum una sibi opponi non valeat. 2. Ut habeant idem subjectum, & prædicatum; adeoque hæc extrema æquivocè sumi non debent. 3. Ut copula in utraque propositione idem significet tempus; ut res sumatur in eodem loco, tempore, in iisdem circumstantiis, cum iisdem signis, connotatis, adverbis, ampliationibus &c. 4. Ut termini in eadem suppositione sumantur. Excipe tamen hinc suppositionem distributivam, & disjunctivam; hæc enim non vitiant oppositionem, ut patet in his propositionibus: *Omnis Philosophus studet, aliquis Philosophus non studet.* Ratio est: Quia licet hæc suppositiones diversæ sint, diversos tamen terminos non faciunt; eòquod terminus particularis sub universali contineatur; adeoque in propositione particulari negatur aliquid, quod cum reliquis affirmatum fuit in propositione universali. 6. Denique oppositæ propositiones

nes

nes differre debent vel in quantitate, vel in qualitate, vel in utraque simul.

§ 10. *Dico. 2.* Oppositio propositionum est quadruplex, secundum quatuor modos diversos, quos propositiones secundum quantitatem, & qualitatem habere possunt. Aliæ enim oppositæ sunt *Contradictoriæ*, aliæ *Contrariæ*, aliæ *Subcontrariæ*, aliæ *Subalternæ*. *Contradictoriæ* sunt duæ propositiones eodem subjecto, & prædicato constantes, & repugnantes in quantitate, & qualitate. *Contrariæ* sunt propositiones duæ universales repugnantes in qualitate. *Subcontrariæ* sunt duæ propositiones particulares in qualitate pugnant. *Subalternæ* sunt duæ propositiones nonnisi in quantitate pugnant. Propositio universalis in subalternis dicitur *subalternans*; particularis verò *subalternata*. Ex his advertes subalternas esse oppositas minùs strictè tales, eò quod non involvant oppositionem affirmationis, & negationis. Atque ex hac ratione ab initio non posui definitionem Aristotelicam oppositarum, quæ sic habet: *Oppositæ sunt affirmatio & negatio ejusdem de eodem non æquivocè*; hæc enim tantum de oppositione strictè tali intelligenda est, & subalternas non complectitur. *Observa* prætereà datam oppositarum divisionem eas complecti propositiones, quæ pro subjecto terminum communem habent, signo universali aut particulari affectum, & in numero singulari sumuntur; eò quod scientiæ de singularibus plerumque non agentes, eas potissimum curent: & hæc vocan-

tur

tur oppositæ *de modo enuntiandi*. Cæterùm aliæ adhuc dantur oppositæ, quæ leges oppositarum servant, licet in aliis deficient. v. g. *Petrus est doctus, Petrus non est doctus. Omnes Philosophi student, non omnes Philosophi student*. Et hæ oppositæ *de lege* appellantur. Pro meliori notitia oppositarum simplicium *de modo enuntiandi* appositam tabulam sæpiùs inspicere. De reliquis oppositis postea agetur.

§. II.

Quæ sint Leges oppositarum simplicium?

511. Dico I. Leges contradictoriarum sunt sequentes. I. est. *Contradictoriæ in nulla materia possunt simul esse veræ, aut simul falsæ. Ratio petitur ex illo principio: Idem non potest simul esse, & non esse.* Ex quo aliud principium logicum æquè certum desumitur, nempe hoc: *Idem de eodem verè affirmari nequit, & negari.* Nam ad *esse* sequitur *Dici*, vel affirmari. II. est. In propositionibus contradictoriis una præcisè tantùm negare debet, quantum requiritur, & sufficit ad falsificandam alteram, non *plùs*, nec *minùs*: Aliàs ambæ possunt esse veræ, aut ambæ falsæ. Hinc propositiones contradictoriæ non sunt: *Omnis homo est doctus, Petrus, vel hic homo non est doctus.* Nec hæ: *Omnis Logicus aliquando ambulat; Aliquis Logicus aliquando non ambulat.* Nam in priori negativa *plùs* negatur, quàm requiritur ad falsificandam alteram; in posteriori verò negativa negatur *minùs*, ut examinanti patebit.

512. Obj.

ad fol. 478.

Terminus

Terminus

PROPO

A. Q.

E. Q.

Afferit. A. negat F.
asserit. I. negat C.

Categorematic

syncategorematicus

canis

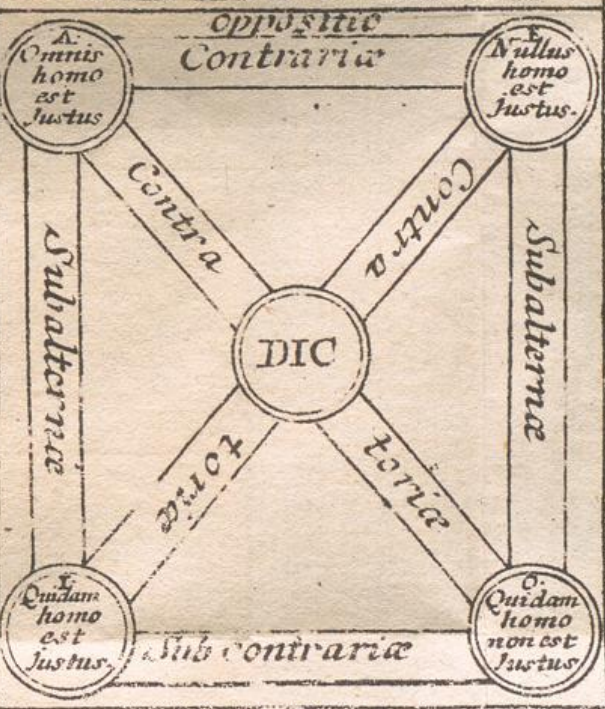

Terminus

Terminus

PROPOSITIONUM

A. Quantitas .I.
 E. Qualitas .O.
 Affert. A. negat E. veru' generaliter ambo.
 abert. I. negat C. sed particulariter ambo.

Conversio

E. C. I. simpliciter convertitur. E. V. A. per acci.
 Ast O. per contra. sic fit conversio tota.

A. qui pollentia.

prae Contradic: post Contra: prae postque Subalter

AFFECTIONES

AFFECTIONES

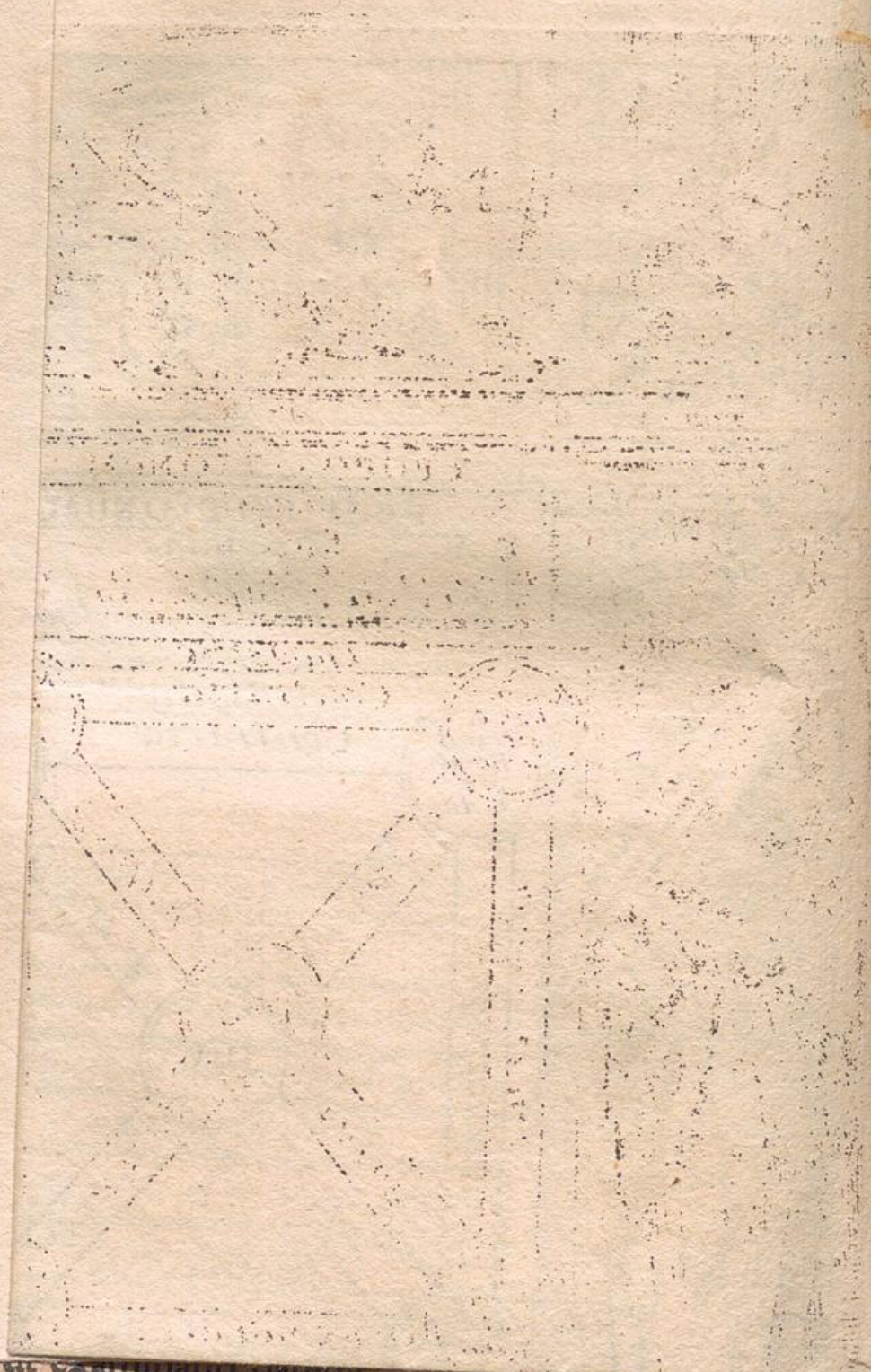
TERMINI
 Suppositio
 ampliatio
 restrictio
 Alienatio

Suppositio universalis vel particularis
 terminorum in propositionibus
 A. E. I. O.
 Primus in A. sed solus in O. contraria lex est
 Neuter in I. sed in E. Contra partitur uterque

TERMINI
 Status
 Distractio
 Appellatio
 R. et multiplicatio

terum
oppo.
g. Pe.
s. Pbi.
z. Et
elioni
enun.
De

funt
ate-
tio
mul
lo-
oc:
vi.
est.
se
&
ec
a
n

at ... ..

512. Obj.

512. *Obj.* Hæ propositiones contradictoriæ sunt simul veræ. 1. *Omnis Gallus est homo; Aliquis Gallus non est homo.* 2. *Omnis Leo est animal; Aliquis Leo non est animal.* 3. *Omne animal fuit in arca Noë; Aliquod animal non fuit in Arca Noë*, scilicet asinus, quo Christus usus est. 4. *Nullus cæcus videt; Aliquis cæcus videt.* 5. *Omne, quod movitur, est animal; Aliquid, quod non movitur, est animal.* R. N. Has, & similes propositiones esse contradictorias, si supponantur simul veræ. Nam *1ma* non habent idem subjectum, quia *τὸ Gallus* sumitur æquivocè modò pro homine gallo, modò pro gallo gallinaceo. Ex eadem ratione *2da* non habent idem subjectum. In Propositionibus *3tio* loco positis mutatur suppositio, transitur enim à sensu accomodo ad absolutum. In propositionibus autem *4to* loco positis subjectum semel sumitur cum statu, & semel cum distractione, sive ampliativè. Denique ambæ propositiones *5to* loco allatæ sunt affirmativæ, quia particula *non* in secunda propositione non afficit copulam principalem. *Si ais.* Saltem propositiones: *Omne currens movetur; Aliquod currens non movetur*, ex supposito, quod nemo currat, sunt simul falsæ. R. N. Quia ejusmodi propositiones, non affirmant præcisè cursum, sed currentis motum, adeoque faciunt hunc sensum: *Omne currens, si existit, movetur*, quæ propositio vera est etiam nemine currente, cum sit in materia necessaria. *Si reponas:* Saltem hæ propositiones sunt simul falsæ: *Omnis canis*

canis

canis rationalis est animal; Aliquis canis rationalis non est animal. R. N. Has propositiones esse simul falsas: Nam propositio universalis affirmativa habet hunc sensum: *Quando existit canis, existit rationale, & existit animal, & animal est identificatum cani rationali.* Et hæc propositio falsa est, quia unum membrum falsum est, nempe *existere rationale, si existat canis*, quod ad falsificandam propositionem copulativam sufficit. Verum propositio particularis negativa sic exponenda est: *Quando existit canis, vel non existit rationale, vel non existit animal, vel animal non est identificatum cani rationali:* quæ vera est, quia saltem unum membrum verum est, scilicet: *non existere rationale, si existat canis.* Quod sufficit ad veritatem propositionis disjunctivæ. Qui plures contra hanc materiam objectiones desiderat, poterit consulere P. Haunoldum, vel *Quæst. 2. Art. 4. §. 2. Summularum Logicæ* P. Jacobi Dedelley, quæ hodie satis communes sunt, & præcipuam laudem in hac materia merentur. Ante tamen, quàm hanc materiam concludam, duo velim adhuc diligenter observes. *Primum est:* In propositionibus contradictoriis tam *quoad rectum*, quàm *quoad obliquum* attendendum esse, ut sibi debitè repugnent in quantitate. Ex hoc defectu propositiones contradictoriæ non sunt: *Omnis miles in omni legione est strenuus; Aliquis miles in omni legione non est strenuus.* Sed secunda particularis deberet sic poni: *Aliquis miles in aliqua legione non est strenuus.* *Nec dicas:* Ergo nec hæ propositiones erunt contra-

dicto-

dictoriae: *Nullius hominis aliquis canis latrat; Ali-*
cujus hominis aliquis canis latrat. R. N. *illatum.*
 Nam $\tau\theta$ *aliquis canis* in prima propositione verè
 distribuitur, quia ponitur post particulam ne-
 gativam, *nullus*; adeoque, si ex supposito aliquis
 canis latret, particularis erit verà, universalis
 falsa. Patitur tamen hæc observatio rursus ex-
 ceptionem, nimirum in propositionibus, quæ
 per copulam minùs principalem exponuntur;
 in his enim necesse non est, ut signa uni-
 versalia omnia in particularia mutantur, ut pa-
 tet in hac propositione: *Omnis homo, servans*
omnia mandata Dei, salvatur. Cui malè contra-
 diceres sic: *Aliquis homo, servans aliqua manda-*
ta Dei non salvatur; cum ambæ hæc propositio-
 nes veræ esse possint: Sed debes hoc modo
 priori contradicere: *Aliquis homo, servans omnia*
mandata Dei, non salvatur. Cujus ratio est; quia
 in prima propositione ex parte ipsius subjecti
 jam importatur copula licet minùs principalis;
 si igitur locò *servans omnia mandata*, poneretur
servans aliqua mandata, non maneret idem sub-
 jectum, & consequenter nulla foret contradi-
 ctio. *Alterum*, quod observes, est, cuilibet
 propositioni suam assignari posse contradicto-
 riam, vel *de modo emittendi*, vel *de lege.* Ra-
 tio est; quia quidquid de aliquo subjecto affir-
 matur, id ipsum præcisè negari potest de sub-
 jecto eodem: hoc autem perfectè, & maximè
 commodè fiet, si toti propositioni affirmativæ
 particulam *non* neganter sumptam præponas;
 Negativæ verò propositioni eam auferas. Sic

huic propositioni: *Omnis homo est doctus*, optimè contradices dicendo: *Non omnis homo est doctus*: major enim contradictio haberi non potest, quàm si tota affirmatio negetur.

513. Dico 2. Lex I. contrariarum est: *Contrariæ in nulla materia simul veræ esse possunt*. Ratio est; quia aliàs etiam duæ contradictoriæ essent simul veræ, adeoque idem esset, & non esset. Hæc ratio sic declaratur: Ex supposito, quòd hæc propositio: *Omnis homo desiderat felicitatem*, vera sit, etiam vera est hæc: *Petrus desiderat felicitatem*. Et si insuper vera sit hæc negativa: *Nullus homo desiderat felicitatem*; hæc quoque vera erit: *Petrus non desiderat felicitatem*. Si igitur ambæ contrariæ propositiones simul veræ sint; etiam contradictoriæ simul veræ erunt: quales sunt: *Petrus desiderat felicitatem*, *Petrus non desiderat felicitatem*. Lex II. est: *Contrariæ in materia necessaria, & impossibili nec simul veræ, nec simul falsæ esse possunt*. Ratio 1mæ partis ex superiori regula est desumenda. Ratio 2dæ partis est: Quia in materia necessaria prædicatum necessariò convenit subjecto; ergo propositio affirmans hanc convenientiam necessariò vera est; altera verò hanc negans falsa. Si autem propositio in materia impossibili sit, tunc prædicatum subjecto convenire nequit; adeoque negans propositio vera erit, affirmans falsa. Lex III. est. *Utraque contrariarum in materia contingenti falsa esse potest*. Ratio est: Quia, cum ambæ universales sint, una plus negat, quàm requiratur ad falsificandam

alte-

alteram. Adde, quòd prædicatum contingens uni possit convenire, alteri non.

514. *Obj.* Nequeunt ambæ contrariæ esse simul veræ; ergo nec simul falsæ. *R. N. Conf.* *Disparitatem* dedi suprà in rationibus, quas legibus subjunxi. Adde quod plus requiratur ad veritatem, quàm ad falsitatem, cùm bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu. *Si ais:* Hæ sunt propositiones contrariæ, simul veræ: *Omnis hominis alter oculus est dexter; Omnis hominis alter oculus non est dexter;* ergo. *R. N.* has esse contrarias, quia non sunt universales; Universalitas enim *ex recto* subjecti, non autem *ex obliquo* desumitur. *Si reponas.* Saltem hæ propositiones: *Omne animal est rationale; nullum animal est rationale,* sunt contrariæ in materia necessaria, & tamen ambæ sunt falsæ; ergo saltem secunda contrariorum lex non tenet. *R. N. Ant.* Licet enim aliquod animal sit necessariò rationale; id tamen dici non potest de animali genericè sumpto, cui contingens est contrahi ad rationale, vel irrationale.

515. *Dico 3.* Lex I. subcontrariarum est: *Subcontrariæ in nulla materia possunt esse simul falsæ.* *Ratio est;* si subcontrariæ, v. g. hæ: *Aliquis homo est doctus; aliquis homo non est doctus,* essent simul falsæ; ergo earum contradictoriæ: scilicet istæ: *Nullus homo est doctus; Omnis homo est doctus.* *Necessariò* forent simul veræ; sed hoc implicat, quia, ut paulò antè dictum est, contrariæ in nulla materia simul veræ esse

possunt; ergo & implicat subcontrarias esse simul falsas. Lex II. est: *Subcontrariæ in materia necessaria, & impossibili nec simul falsæ, nec simul veræ esse valent.* 1ma pars probatur ex priori ratione. 2da pars ita stabilitur: Si subcontrariæ in assignata materia forent simul veræ; ergo earum contradictoriæ essent simul falsæ; quod falsum esse inde constat, quia subcontrariarum contradictoriæ ad se invicem collatæ sunt propositiones contrariæ, de quibus suprâ probavimus, quòd in materia necessaria & impossibili simul falsæ esse non possint. Lex III. est: *Subcontrariæ in materia contingenti possunt simul esse veræ.* Ratio est; Quia prædicatum contingens respectu subjecti, uni potest convenire, alteri non potest convenire; ut si dicas: *Aliquis homo currit, aliquis homo non currit;* quæ ambæ propositiones verificari possunt per Petrum currentem, & Paulum non currentem.

516. *Obj.* Si subcontrariæ possint esse simul veræ; ergo non erunt oppositæ. *R. D. sequel.* Non erunt oppositæ in quantitate, aut veritate. C. in qualitate. N. *Si reponas:* Subcontrariæ simul veræ non habent idem subjectum; ergo non sunt oppositæ. *R. D. Ant.* Non habent idem subjectum verificationis. C. Repræsentationis, aut suppositionis. N. h. e. Dum dico: *Aliquis homo currit, aliquis homo non currit,* hæ propositiones verificantur quidem per Petrum currentem; & Paulum non currentem; utraque autem propositio supponit disjunctivè pro Petro, vel Paulo, vel alio

alio homine, adeoque habet idem subjectum suppositionis, quæ identitas subjecti ad oppositionem subcontrariarum sufficit. *Si postules:* An propositiones indefinitæ in materia contingente, v. g. *Homo est doctus, homo non est doctus*, sint contradictoriæ, an subcontrariæ? R. Sunt subcontrariæ. Nec obstat Aristoteles, qui *lib. 1. de Interpret. cap. 6.* propositiones ejusmodi dicit contradictorias; nam vocat illas contradictorias, non ideò, quòd sint verè tales, sed quòd appareant contradictoriæ.

517. *Dico 4.* Lex I. subalternarum est: *Subalternata, sive particularis in nulla materia falsa esse potest, si subalternans, vel universalis vera sit.* Ratio est: Quia subalternata in subalternante continetur. Lex II. est: *Si falsa est subalternata, etiam subalternans falsa erit.* Ratio est; Quia aliàs idem v. g. Petrus posset esse doctus, & non esse doctus; ut examinanti patebit. Lex III. est: *Si vera est subalternata, subalternans falsa esse potest in materia contingente; secùs est in materia necessaria.* Ratio 1^{mi} est: Quia prædicatum contingens convenire uni ex inferioribus potest, quin conveniat omnibus. Sic licèt verum sit, aliquem hominem currere, falsum tamen esse potest, omnem hominem currere. Ratio 2^{di} est: Quia id, quod in materia necessaria uni ex inferioribus convenit, convenit necessariò omnibus. Ex his conclude sequentia: 1. *Ex veritate subalternantis sequitur veritas subalternatæ, in quavis materia.* 2. *Ex falsitate subalternatæ sequitur falsitas subalternantis, in quavis materia.*

3. Ex veritate subalternatæ non sequitur veritas subalternantis, in materia contingente. 4. Ex falsitate subalternantis non sequitur falsitas subalternatæ in materia contingente, sequitur autem in materia necessaria. Hæc de oppositis propositionibus simplicibus satis dicta sunt; restat, ut de compositis in compendio agamus.

§. III.

Quænam circa oppositionem compositarum propositionum notanda.

518. Dico 1. Propositioni copulativæ contradicitur per disjunctivam. Sic huic propositioni: *Et Petrus orat, & Paulus orat*; ut contradicas, hanc disjunctivam: *Vel Petrus non orat, vel Paulus non orat*; ponas, necesse est. Ratio est: Quia si priori copulativæ, aliam opponeres copulativam, v. g. hanc: *Nec Petrus orat, nec Paulus orat*; ambæ possent esse falsæ; quandoquidem hæc ultima copulativa negans, plus negaret, quàm ad falsificandam priorem requiratur. Econtrà Propositioni disjunctivæ per copulativam contradicitur. E. g. Huic propositioni disjunctivæ: *Vel Petrus studet, vel Paulus studet*; contradicit hæc copulativa negans: *Nec Petrus studet, nec Paulus studet*. Si enim disjunctivæ opponeres disjunctivam hanc: *Vel Petrus non studet, vel Paulus non studet*; habebis subcontrarias, & consequenter ambæ simul poterunt esse veræ.

519. Dico 2. Propositioni propriè conditionali contradicitur, si præcisè connexio con-

ditio-

ditionis cum conditionato negetur, cujus negatio per $\tau\omicron$ non ideo aptissimè exprimitur. Sit hæc propositio: *Si Petrus audiet concionem, convertetur.* Huic optimè contradices sic: *Si Petrus audiet concionem, non ideo convertetur.* Hujus ratio est; quia in propositionibus conditionalibus hæc connexio principaliter affirmatur, vel negatur; igitur si in unâ propositione hujus connexionis affirmatio ponatur, in altera ejus negatio, dicitur tantùm, quantum præcisè sufficit ad alteram falsificandam. Si verò conditionalis sit disparata, tunc sufficiet ad contradictionem, si una præcisè neget coexistentiam conditionati positâ conditione; quia hæc in disparatis conditionalibus principaliter significatur. Eodem modo per $\tau\omicron$ non ideo contradicitur propositioni causali. Ubi tamen observandum adhuc venit, quòd Propositio causalis singularis affirmans in materia contingente affirmet existentiam causæ, & causati pro tempore per copulam importato, & insuper connexionem causam inter, & causatum; hinc ejus contradictoria hæc omnia negare debet disjunctivè. v. g. Hæc propositio: *Clavius est excellens Mathematicus, quia diu multùmque in hoc studium incubuit;* habet hunc sensum: *Clavius est excellens Mathematicus, & diu multùmque in hoc studium incubuit, & ideo est excellens Mathematicus, quia diu multùmque in hoc studium incubuit.* Contradictoria huic est hæc: *Clavius non ideo est excellens Mathematicus, quia diu multùmque in hoc studium incubuit;* quæ disjunctivè sic exponi de-

bet: *Clavius vel non est excellens Mathematicus, vel non diu multumque in hoc studium incubuit; vel si est excellens Mathematicus, & diu multumque in hoc studium incubuit, non ideo est, quia incubuit &c.*

520. *Dico 3.* Propositioni modali optime contradicitur, si modus in una propositione affirmatus, de eodem dicto negetur in altera. v. g. huic propositioni: *Petrum currere est necesse.* Contradicit hæc: *Petrum currere non est necesse,* five, quod idem est: *Petrum non currere est possibile.* Ratio est: quia in propositione modalis ad modum, non ad dictum attenditur. Propositioni denique exponibili contradicitur, si in suas exponentes resolvatur, & hæc postmodum juxta regulas & copulativis, & disjunctivis contradicendi, superius assignatas ordinentur. Nam exponibiles quoad signum affirmativæ, copulativis æquivalent; negativæ autem disjunctivis. Ut ea, quæ hæctenus de contradictoriis dicta sunt, facilius memoriæ imprimas, & reliqua, quæ de contrariis, subcontrariis, ac subalternis in quavis materia assignandis dicenda adhuc forent, nullo veluti negotio condiscas, sequentes tabulas oculis tuis subjicio, quas si sæpius inspicias, & juxta ea, quæ de propositionibus, & oppositionibus hucusque diximus, examines, in hac materia cæteroque difficillima progressus facies non pœnitendos, à quibus intricatæ, & longiores regularum viæ Logicos solent detertere.

ticus,
 t; vel
 unque
 incu-
 otimè
 ne af-
 ra. v.
 eesse;
 eesse;
 st pos-
 nodall
 ropo-
 si in
 odùm
 s con-
 entur.
 tiva,
 i dis-
 tradi-
 imas,
 rariis,
 is di-
 con-
 jicio,
 æ de
 isque
 tero-
 niten-
 gula-

§. IV

PROSTITUTUM

IV. Constitutiones
 Quædam sunt, quibus
 quibusdam...

Aliqua...
 quibusdam...

Quibusdam...
 quibusdam...

Aliqua...
 quibusdam...

Quibusdam...
 quibusdam...

Aliqua...
 quibusdam...

Quibusdam...
 quibusdam...

Aliqua...
 quibusdam...

Quibusdam...
 quibusdam...

Aliqua...
 quibusdam...

Quibusdam...
 quibusdam...

TABULA OPPOSITARUM.

ad fol. 488

I. *Singularium.*

Petrus est doctus.

Contrariae.

Petrus non potest esse doctus.

Subalternae.

Contra dictoriae.

Subalternae.

Petrus potest esse doctus.

Subcontrariae.

Petrus non est doctus.

II. *Simplicium cum casu obliquo.*

Omnis Studiosus cujuslibet Scholæ studet.

Nullus Studiosus ullius Scholæ studet.

Aliquis Studiosus alicujus Scholæ studet.

Aliquis Studiosus alicujus Scholæ non studet.

III. *Copulativarum, & Disjunctivarum.*

Et Titus ludit, & Plautus ludit.

Nec Titus ludit, nec Plautus ludit.

Vel Titus ludit, vel Plautus ludit.

Vel Titus non ludit, vel Plautus non ludit.

IV. *Conditionalium.*

Omne animal, si currit, movetur.

Nullum animal, si currit, movetur.

Aliquod animal, si currit, movetur.

Aliquod animal, si currit, non movetur.

V. *Causalium.*

Omnis ignis urit, quia habet calorem.

Nullus ignis urit, quia habet calorem.

Aliquis ignis urit, quia habet calorem.

Aliquis ignis non urit, quia habet calorem.

VI. *Modalium.*

Necesse est, animal currere.

Impossibile est, animal currere.

Possibile est, animal currere.

Possibile est animal non currere.

VII. *Modalium temporaneorum.*

Thales semper studet.

Thales nunquam studet.

Thales aliquando studet.

Thales aliquando non studet.

VIII. *Exponibilium.*

Tantum Petrus ambulat.

Tantum Petrus non ambulat.

Non tantum Petrus non ambulat.

Non tantum Petrus ambulat.

ad fol. 488

malium.

Nullum animal, si
currit, movetur.

Aliquod animal, si
currit, non movetur.

ilium.

Nullus ignis urit, quia
habet calorem.

Aliquis ignis non urit,
quia habet calorem.

alium.

Impossibile est, ani-
mal currere.

Possibile est animal
non currere.

mporanearum.

Thales nunquam
studet.

Thales aliquando
non studet.

ribilium.

Tantum Petrus
non ambulat.

Non tantum Petrus
ambulat.

§. IV.

An Propositionum contradictoriarum de futuro contingente una sit determinatè vera, & altera determinatè falsa?

521. *Nota.* Futurum illud dicitur, quod nunc non est, erit autem postea. Est terminus concretus, qui pro subjecto, vel recto dicit rem, quæ futura est; pro forma autem sive obliquo dicit futuritionem, nempe formalem, quæ est non existentia rei pro nunc, & existentia ejus pro tunc, i. e. pro tempore sequenti. Dixi *Formalem*; nam alia futuritio est causalis, quæ est ipsa causa productura effectum. Ex his advertes, quod futuritio duo dicat tempora, alterum præsens, in quo dicit negationem rei, alterum secuturum, in quo existentiam rei asserit. Observandum prætereà, quod futurum aliud sit *contingens*, quod ita futurum est, ut possit non esse futurum, ut *Pluvia*, vel *serenitas*. Aliud est *necessarium*, quod ita futurum est, ut non possit non esse futurum; sic futurus est *solis ortus*. Aliud est *Absolutum*, quod futurum est independenter ab aliqua conditione, ut *Sol oriturus*. Aliud est *Conditionatum*, quod dependenter ab aliqua conditione fiet, ut *conversio peccatoris, si conditioni devotè interesset*. Aliud est futurum *determinatum*, quod certò, & determinatè fiet, præscindendo, an fiat ex necessitate causæ, an ex libera causæ determinatione. Sic *determinatè futurum est peccatum Anti-Christi, etsi liberè*; quia se liberè determinabit ad peccatum. Denique benè notandum est, necessitatem aliam

esse antecedentem, aliam consequentem. *Antecedens*, sive *absoluta* est, quæ oritur à causa ex natura ad certum effectum determinata; sic ignis applicatus ad paleam, eam necessariò comburit. *Consequens*, sive *conditionata* est, quæ oritur ex hypothese, vel suppositione liberæ determinationis. Sic Petrus, si se liberè ad peccandum determinaverit, necessariò peccat consequenter; alias peccaret, & non peccaret. His positis, & suppositis status questionis est hic: An ex propositionibus contradictoriis singularibus de futuro contingente (quales sunt v. g. *Petrus peccabit*, *Petrus non peccabit*) una sit hodie determinatè vera, & altera determinatè falsa quoad se, idque præscindendo à decreto Dei? h. e. Etiam si non cogitemus, Deum defacto jam statuisse, peccatum futurum permittere, aut non permittere, modò decretum illud divinum pro tempore per copulam importato concipiatur ponendum.

522. *Dico*. Una talium propositionum est hodie determinate vera, altera falsa, etiam præscindendo à Decreto Dei. Ita Conimbricenses, Suarez Gran. Amicus, & plurimi alii, tum Theologi, tum Philosophi. *Ratio est*: Quia propositionum contradicentium de futuro contingente, una est hodie objecto suo determinatè conformis, & altera determinatè difformis; ergo etiam una est hodie determinatè vera, & altera determinatè falsa; nam determinata conformitas est determinata veritas, & determinata difformitas est determinata falsitas. *Prob.*

Prob. ant. Illa propositio est hodie determinatè conformis objecto, cujus objectum ita existet determinatè, sicut propositio enuntiat; & illa propositio est hodie determinatè falsa; cujus objectum determinatè non existet, ut propositio enuntiat; sed unius propositionis objectum ita existet determinatè, ut ipsa enuntiat, & alterius objectum determinatè non existet, ut altera enuntiat; ergo. *Minor constat exinde;* quia idem objectum nequit simul esse futurum, & non esse futurum; sicut idem nequit simul esse, & non esse; fuisse, & non fuisse. Dixi: *Etiã præsciendo à decreto Dei.* Nam, etsi Petrus v. g. pro tempore futuro reipsa peccaturus sit, dependenter à decreto Dei permissivo, hoc tamen decretum non necessariò intelligitur pro illo tempore, in quo fit, & vera est propositio affirmans, Petrum peccaturum; & sicut propositio de præsentis aut præteritis vera aut falsa est, præsciendo à decreto Dei, ita & propositio de futuro. Adde, quod verificativum formale propositionis de futuro non sit *futuritas causalis* objecti, quæ decretum Dei includit; sed *Formalis futuritas*, quæ à Decreto Dei præscindit, & formaliter non est aliud, quàm non existentia rei pro nunc, & existentia rei pro tunc, sive pro tempore futuro, quo haberetur formaliter, licet res pro nunc non existens, existeret postea independenter ab omni decreto Dei.

523. *Obj. 1.* Objectum ejusmodi propositionum non est determinatè futurum, vel non futu-

492 DE CONTRADICT. DE FUTURO CONTING.
futurum ; ergo nec una illarum est determina-
tè vera , & altera falsa. *Prop. ant.* Objectum
est adhuc indifferens ad futurum , vel non fu-
turum ; ergo. *R. D. ult. Ant.* est indifferens
pro tempore præfenti , quo profertur propo-
fitio , & ante determinationem causæ liberæ. C.
Pro tempore futuro , pro quo profertur , &
supposita determinatione causæ liberæ. N. Ut
propositio sit determinatè vera , sufficit , si ob-
jectum sit determinatum pro tempore per co-
pulam importato. *Si ais.* Objectum nondum
habet , suū determinativum ; ergo necdum est
determinatè futurum. *R. D. ant.* Nondum ha-
bet suū determinativum nunc pro nunc. C. nunc
pro tunc , sive pro illo tempore , pro quo fu-
turum esse enuntiatur. N. Determinativum
duplex est ; aliud dicitur *causale* , & *extrinsecum* ;
hoc est decretum Dei , aliæque causæ extrinse-
cæ. Aliud est *formale* , & *intrinsecum* ; hoc est
ipsa sic se habentia rei. Neutrum horum nunc
existit , existet autem postea , pro tempore ,
pro quo objectum futurum enuntiatur. *Si re-
ponas* , Una harum propositionum nunc nequit
esse conformis objecto , quia hoc nondum est ;
ergo. *R. D. ant.* Nequit nunc esse conformis
pro nunc. C. pro tunc. N.

524. *Obj. 2.* Ut paries sit albus , debet ho-
die dari id , per quod sit albus ; ergo etiam ut
propositio sit vera , debet hodie dari id , per
quod est vera. *R. 1.* Sequeretur , nec propo-
sitionem de præterito hodie esse veram. *R. 2.*
N. Conf. Disp. est : Quia paries albus est per al-
bedi-

bedinem sibi physicè unitam; ut autem unum
 alteri physicè uniatur, physicè existere debet.
 Econtra actus verus est per conformitatem cum
 objecto existente pro illo tempore, pro quo
 propositio enuntiat; cum igitur enuntiet pro
 futuro, illud pro futuro & non pro præsenti
 existere debet. *Inst. 1.* Quod actu nihil est,
 nequit actu verificare propositionem; sed ob-
 jectum futurum actu nihil est; ergo. *R. 1.* Er-
 go nec datur propositio vera de præterito. *R. 2.*
D. maj. nequit verificare propositionem de præ-
 senti. *C.* De futuro vel præterito, *subd.* quod
 nihil est & physicè, & objectivè. *C.* quod nihil
 est physicè, est tamen aliquid objectivè, &
 in repræsentatione. *N.* *Inst. 2.* Hæc propo-
 sitio: *Petrus cras peccabit*, potest fieri falsa, quia
 Petrus potest non peccare; ergo nequit esse
 determinatè vera. *R. D. ant.* Potest fieri falsa,
 in sensu composito liberæ determinationis Pe-
 tri. *N.* in sensu diviso. *C.* *Inst. 3.* Ergo Petrus
 necessariò peccabit. *R. D. necessitate antecedente*
liberam ejus determinationem. N. necessitate
consequente eam. C. *Inst. 4.* Ex supposito,
 quod hæc propositio: *Petrus peccabit*, jam sit
 determinatè vera; ergo jam ab æterno fuit
 determinatè vera, & Deus ab æterno Petrum
 peccaturum prævidit. *R. C.* Nam supposito,
 quod Petrus crastinâ die peccet, futuritio for-
 malis hujus peccati *logicè, denominativè, & in-*
esse veri jam ab æterno extitit, etsi non *in esse*
rei, & physicè. *Inst. 5.* Prius est Deum prævi-
 dere, quàm Petrum peccare. *R. D.* Prius est
 tem-

tempore, & *duratione*. C. Prius est *logicè*, & *causalitate*. N. Futuratio peccati est *logicè* & *ob-*
jectivè prior præscientiâ Dei; Nam ideò Deus
 præscit peccatum futurum, quia illud in se for-
 maliter futurum est; non verò ideo futurum
 est, quia Deus præscit. *Inst.* 6. Saltem præ-
 scientia Dei infert necessitatem peccati; quia est
 infallibilis, & non potest impediri. R. D. *af-*
fert. infert necessitatem antecedentem. N. Con-
 sequentem. C. Ad *causalem* R. Præscientia Dei
 est quidem infallibilis; propterea tamen non
 infert necessitatem antecedentem, quia suppo-
 nit liberam Petri determinationem ad pecca-
 tum, & quamvis Petrus, si Deus eum pecca-
 turum præviderit, facere non possit, ut non
 videat, potuisset tamen facere, ut non vidif-
 set, si nimirum non liberè se ad peccatum de-
 terminâisset. Elegantissimè in hanc rem Vene-
 rabilis Beda *lib. qq. q. 13.* *Quid ergo, inquit,*
coëgit nos Deus, ut mali sibi videremur ab æterno?
absit: Nos coëgimus eum, ut nos malos videret.
 Ex his tamen non sequitur, Præscientiam Dei
 pendere à nobis *dependentiâ causalitatis physicæ*;
 sed pendet tantum à nobis *dependentiâ connexio-*
nis, quæ oritur ex infinita Dei fœcunditate, &
 perfectione, quam nihil futuri latere potest.

525. *Obj.* 3. Quidquid futurum est, per de-
 cretum Dei futurum est, quo decernat vel po-
 nere effectum, vel permittere; ergo præscin-
 dendo à decreto Dei res futura intelligi non po-
 rest. R. D. *ant.* Futurum est per decretum
 Dei vel *præsens*, vel *futurum*. C. necessariò per
 decre-

decretum *præsens*. N. Etiam si hodiè nondum sit, aut nondum concipiatur decretum de permittendo peccato crastino, illud tamen cràs fore supponitur, quod sufficit, ut peccatum futurum dicatur. Poteris etiam sic distinguere; quidquid est futurum, est futurum *causaliter* per decretum Dei C. est futurum *formaliter* per illud. N. *Inst.* 1. Determinatè futurum, est determinatum ad esse futuri, sed ad hoc requiritur decretum *præsens*; ergo. R. D. *Maj.* est determinatum *physicè*, & *in esse rei*. N. est determinatum *objectivè*, & *in esse veri*. C. h. e. Peccatum futurum nondum est *physicè* determinatum, per decretum actu existens, potest tamen nunc intelligi pro suo tempore determinatum esse. *Inst.* 2. & *quæris*: An res, quòd futuræ sint determinatè, hoc habeant à se, vel ab aliqua causa? R. quòd futuræ sint *causaliter*, hoc habent à causa; quòd autem futuræ sint *formaliter*, hoc habent à se ipsis; Nam licet futuritio formalis sit ab alio in genere causæ efficientis, non tamen est ab alio in genere causæ formalis.

526. *Reflexio I.* Futuritio formalis rei *causaliter*, & *efficienter* habetur à decreto Dei, libertate creatâ aliisque concausis præsuppositis; *Formaliter* verò habetur à negatione existentia nunc, & existentia rei postea. II. Agens liberum est quidem indifferens adhuc vel illum effectum; propterea tamen non indiget influxu, vel qualitate prædeterminante *physicâ*, qualem adstruunt Thomistæ; sed quia est agens *indif-*

indifferens *active*, non *passive*, hinc se ipsum determinare potest, & se determinando simul determinat Deum ad præstandum suum concursum, quem Deus utpote causa universalis præstare tenetur, supposito decreto concurrenti cum causis secundis. III. Ut intelligatur, prævisionem divinam circa peccatum futurum non obstare libertati peccantis, concipienda sunt plura instantia rationis. In 1. concipitur libertas Petri v. g. indifferens ad peccandum, vel non peccandum. In 2. est libera determinatio Petri ad peccandum; in hoc signo propositio jam est determinatè vera. In 3. est visio Dei, quâ peccatum hoc videt: Unde colliges, visionem hanc esse solùm speculativam, quia non facit, vel determinat peccatum, sed illud præsupponit.

ARTICULUS IV.

De Conversione, & Æquipollentia.

§ 27. **D**ico 1. Comptonus *Disp.* 6. *Sect.* 4. cum communi conversionem sic definit: *Est unius propositionis ad alteram per extremorum transpositionem necessaria consequentia.* Sensum hujus definitionis uberiùs explicatum habes in *Prolegomenis* n. 26. Quotuplex autem sit conversio, & quæ ejus regulæ, dictum est *ibidem* n. 24. & 25. Præter ea autem, quæ locis citatis de conversione dixi, observandum adhuc est I. Quod leges conversionis non in simplicibus solùm propositionibus teneant, sed etiam in compositis, i. e. in *copulativis*, *disjunctivè*

Etivis, conditionalibus; Item in exponibilibus, quæ tamen antè in exponentes suas resolvendæ sunt, quàm convertantur. Item de modalibus.

II. *Modales hoc speciale habent, quòd convertantur solùm ex parte Dicti, ita, ut Modus invariatus maneat. v. g. Hæc propositio: Hominem esse animal est necesse, quæ ratione modi universalis affirmativi universalis affirmativa est, convertitur per accidens sic: Aliquod animal esse hominem est necesse. Vel per contrapositionem sic: Non animal esse non hominem est necesse.*

III. *Quædam modales juxta regulas conversionum converti non possunt: Tales sunt illæ, quæ in modo impossibili non habent mutuam extremorum repugnantiam, aut quæ in modo necessario, necessariam connexionem mutuam non habent, vel quæ in modo contingenti non habent mutuam contingentiam. Ratio est: quia regulæ conversionis fundantur in connexionè, aut non connexionè mutua extremorum; cùm ergo alterutra in præfatis propositionibus desideretur, juxta regulas conversionis converti nequeunt.*

E. G. *Propositio in modo impossibili est: Omne animal esse hominem est impossibile. Hæc, quia ratione modi est universalis negativa, convertenda esset simpliciter, vel per accidens; sed quocunque modo eam convertere nitaris, malè concludes, ex defectu mutua repugnantia. Propositio in modo necessario est: Omnem Philosophum esse hominem est necesse; hæc, utpote universalis affirmativa ratione modi, deberet converti posse per accidens, vel per contrapositionem;*

sed neutro modo benè convertitur, ex defectu mutuae connexionis necessariae. Propositio in modo contingenti est: *Aliquem hominem esse Furis Peritum est contingens*, Hæc, licet particularis affirmativa sit, *simpliciter* tamen converti nequit, ob defectum mutuae contingentiae.

528. Dico 2. Æquipollentia, prout hinc sumitur, *Est duarum propositionum prius oppositarum æquivalentia, proveniens ex addita particula negativa, non.* Cùm enim hæc particula malignantis sit naturæ, destruit, & mutat omne id, quod afficit, & post se invenit, facitque ex affirmativa propositione negativam, particularem ex universali & vicissim. Consistit autem æquipollentiæ artificium in tribus regulis. *Prima* est: Si alteri contradictoriarum præfigatur ab initio particula negans, *non*, contradictoriæ erunt æquipollentes. V.g. Contradictoriæ sunt: *Omnis justus salvatur, Aliquis justus non salvatur*; huic secundæ propositioni præpone particulam, *non*, & dic: *Non aliquis justus non salvatur*, & sic erit æquipollens priori. *Secunda* est: Contrariæ propositiones, & subcontrariæ fiunt æquipollentes, si alterutrius subiecto particulam *non* postponas. E. G. Contrariæ sunt: *Nullus homo est doctus, Omnis homo est doctus*; si propositionem ultimam sic ponas: *Omnis homo non est doctus*, erit æquipollens priori. *Tertia* est: Subalternæ propositiones æquipollentes fiunt, si unius propositionis subiecto præ- & post-ponas particulam *non*. E. g. subalternæ sunt: *Omnis homo est justus, quidam*

dam homo est justus. Si propositionem ultimam sic ponas: *Non quidam homo non est justus*, erit æquipollens primæ. Enumeratae modò regulæ plurimùm inserviunt ad declarandas propositiones dubias, & obscuras; sed in subalternis negativis, ut rectè notat Haunoldus, æquipollentia plùs perplexitatis, quàm utilitatis habet, ob negationem triplicem, quæ ponenda est. Assignatas tres regulas Summulistæ hoc versu complectuntur:

Præ contradic, post contra, præ, postque subalter.

Ut autem scias, quæ signa sibi mutuò æquivalent, memoriæ gratiâ sequentes versus excogitarunt Summulistæ, in quibus illa, quæ inter duo puncta continentur, æquipollentia sunt.

Non omnis, quidam non: Omnis non, quasi nullus:

Non nullus, quidam: sed nullus non, valet omnis:

Non aliquis, nullus: Non quidam non, valet omnis:

Non alter, neuter: Non alter non, quoque uterque,

vel Non alter, neuter: neuter non, dicit uterque.

Regulæ hæctenùs assignatæ observandæ quoque sunt in propositionibus æquipollentibus compositis, exponibilibus & modalibus. Singularum exempla subjungo. Contradictoriæ sunt: *Et Petrus scribit, & Paulus ambulat. Vel Petrus non scribit, vel Paulus non ambulat.* Si propositioni copulativæ præfigas particulam *non*, dicásque: *Non & Petrus scribit, & Paulus ambulat*; erit æquipollens disjunctivæ. Contrariæ sunt: *Et Petrus, & Paulus studet; Nec Petrus, nec Paulus studet*; Si primæ propositionis

subjecto particulam *non* postponas sic : *Et Petrus, & Paulus non studet*, erit æquipollens secundæ. Subalternæ sunt : *Et Petrus, & Paulus studet*; vel *Petrus, vel Paulus studet*. Si dicas : *Non vel Petrus, vel Paulus non studet*; hæc posterior propositio æquivaleret priori copulativæ. In modalibus tamen specialiter notandum venit, quòd particula negans, *non*, censetur præponi, dum additur ipsi *Modo*; si verò præfigitur *dicto*, censetur postponi; si denique & *Modo*, & *Dicto* præfigatur, censetur & præ- & postponi. V. g. Contradictoriæ sunt : *Petrum currere est necesse*; *Petrum non currere est possibile*. Si dicas : *Petrum currere non est necesse*, tunc prima secundæ æquivaleret. Modales contrariæ sunt : *Petrum currere est necesse*; *Petrum currere est impossibile*. Si dicas : *Petrum non currere est necesse*, tunc prima erit æquipollens secundæ. Subalternæ sunt. *Petrum currere est necesse*; *Petrum currere est possibile*. Dic : *Petrum non currere, non est necesse*; & prima secundæ æquipolleret. Plura de his, qui desiderat, poterit consulere P. Haunoldum, & P. Arriagam.

DISPUTATIO III.

De Judicio, ut est secunda mentis operatio.

PRæter ea, quæ Judicio interno, ex dictis de propositionibus applicari possunt, restant adhuc tria de illo enucleatius discutienda